MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN
Husari, Mahmud Halil
081341
01 Ocak 2019

Beck, Vom Gast zum Unterworfenen. Über Gefolgschaft und Gebietsherrschaft anhand eines Urteils aus Kordofan, in Katharina Inhetveen and Georg Klute (eds.), *Begegnungen und Auseinandersetzungen* (Cologne 2009), 93–121; Rolf Herzog, Die Hawawir. Eine Berbergruppe in der Bajuda-Wüste, *Mitteilungen des Instituts für Orientforschung* 3 (1955), 463–78; Harold Alfred MacMichael, *The tribes of northern and central Kordofán*, Cambridge 1912, London 1967².

KURT BECK

al-Ḥuṣarī, Maḥmūd Khalīl

Shaykh **Maḥmūd Khalīl al-Ḥuṣarī** (1917–80) was a reciter and scholar of the Qur'ān. He is known for the correctness of his reciting and was thus the obvious candidate to participate in a project initiated by the Egyptian Ministry of Religious Endowments in 1960 to broadcast the straightforward *murattal* style of recitation (which differs from *tartīl*, cf. *Tadjwīd*, EI2), freeing it from its teaching and private devotional contexts and promoting it as a style conducive to learning and memorisation (al-Sa'īd). Committed to preserving the correct oral transmission of the Qur'ānic text, Shaykh al-Ḥuṣarī concurred with the ministry that the style called *mujawwad* (cf. *tajwīd*, the code of rules that governs Qur'ānic pronunciation, syllable duration, vocal timbre, and division of the text into sections)—which, using artistry, textual repetition, and melody, dominated the airwaves and public recitations—was restricted to professional reciters and was inaccessible to the average person wishing to learn and memorise the divine text. He recorded *al-muṣḥaf al-mu'allim* (lit., the teaching text of the Qur'ān), an audio tool that allows the student to listen to and imitate the text, phrase by phrase.

Shaykh al-Ḥuṣarī also valued the principle of artistry, of making the recitation beautiful, and he candidly admitted that other reciters were more effective in engaging listeners in the beauty and meaning of the revelation (the author's interview with al-Ḥuṣarī, Cairo 1977).

Born in a village near Ṭanṭa, in the Nile Delta, Shaykh al-Ḥuṣarī memorised the Qur'ān by the age of eight, and, at twelve, enrolled in the Qur'ānic school in Ṭanṭa. He went on to complete his studies at al-Azhar University in Cairo, with a degree in the most commonly accepted ten variant readings *(qirā'āt)* of the Qur'ānic text, applied Qur'ānic disciplines, and the Arabic language.

In 1950, Shaykh al-Ḥuṣarī was appointed reciter at the Aḥmadī mosque in Ṭanṭa and, in 1957, was appointed reciter at the Imām al-Ḥusayn Mosque mosque in Cairo.

Shaykh al-Ḥuṣarī's recitation was first broadcast in 1944. He went on to preside over reciters' auditions at the National Broadcasting Centre, where he eventually became one of the four top-ranked reciters who were given more broadcast time on the radio and who recorded the complete text of the Qur'ānic in both styles.

Shaykh al-Ḥuṣarī's reputation as a scholar and the quasi-official status awarded him by al-Azhar made his opinion sought after and quoted in the media. He wrote many widely distributed texts on various aspects of the Qur'ān, including the rules of *tajwīd* and the ten variant readings.

His administrative duties kept pace with his success in recitation: in 1957 he was charged with the supervision of recitation schools/centres *(maqāri')*, and in 1958 he was appointed deputy of Egyptian recitation centres. Four years later,

– Hoca Neş'et

07 TEMMUZ 1992

NEŞ'ET, Süleyman. Fünfzeiliges Gasel (*tahmis gazal*), von Nischet nach Seid Pertev [Gibb IV, 211; edited and translated by J. v.] Hammer. **Fundgruben des Orients** 3 (1813), 230.

TED 081341 HOCA NEŞ'ET

"Hoca Neşet Divanı." Rıza Uğraş. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi,

devam ediyor.

19 NISAN 1993

16842

Hoca Neş'et Divanı (inceleme ve tenkidli metin). OĞRAŞ, Rıza. Master. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1991. 345s.
Danışman: Prof.Dr.Kemal Yavuz.

23 EKİM 1996

Hvaca Naş'at Tufan-ı Ma'rifat. *GÜZELYÜZ, Ali*. Yüksek Lisans. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1992. 171 s., 70 ref.
Danışman:Prof.Dr.A.Naci Tokmak. Dili:Tr.

19 MAYIS 1998

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI : 634

MUALLİM NÂCİ

– Hoca Neşet

25 TEMMUZ 1992

OSMANLI ŞAİRLERİ

Hazırlayan

Yrd. Doç. Dr. Cemâl KURNAZ

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Ansiklopedisi
... Dairesi

Kayıt : 9219

Tasnif No. : 928.T8IT
MUA.O

KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 55

HOCA NEŞ'ET*

İsmi **Süleyman**'dır. «**Musâhib-i şehriyârî**» ünvaniyle anılan babası **Ahmed Refi'â Efendi Edirne**'de sürgündeyken 1148/1735-36 tarihinde orada dünyaya gelmiştir. Edebiyata intisabı olan babası tarafından doğumuna tarih olmak üzere söylenilen :

Hudâyâ iki âlemde azîz eyle **Süleymân'ı** (1)

mısraı mühüründe yazılı idi. **Refi'a** mûsiki fenninde eşsiz olduğundan bir aralık garîbâne hissiyât ile tanzim ettiği :

Meskenimden dûr edip gurbetde ser-gerdân eden
Kısmetim mi tâli'im mi yoksa cânâ sen misin (2)

şarkısını dokunaklı bir şekilde besteledikten sonra, ehil bazı kişilere tâlim ile neşreylemiştir. Arası çok geçmeksizin bu nağme **İstanbul**'a aksederek padişahın kulağına ulaşmasıyla, Efendi serbest bırakıldıktan başka, evvelkinden ziyade iltifata mazhar olmuştur. **Refi'a**, padişahın müsaadesi üzerine Haftân Ağalığı ile **Hicaz**'a gittiği zaman, iyiyi kötüden ayırdedecek yaşa gelmiş bulunan **Süleyman**'ı da beraber götürmüştür. Dönüşte **Konya**'ya uğradıklarında genç hacı, Çelebi Efendi'ye kendi isteğini söyleyerek sikke giymiştir. Hilâfet merkezine vâsıl olduktan biraz sonra **Refi'â** vefat etmiştir.

Süleyman, bu ayrılıktan hâsıl ettiği teessürle beraber ilim tahsiline, hususiyle Mesnevî-i Şerîf'in inceliklerini anlamak için Farisi öğrenmeğe gayret ediyordu. O esnalarda üstat kabul ettiği **Dâyezâde Cûdî Efendi** tarafından kendisine :

Çünki ilm ü edebe etdün edeble rağbet
Dâimâ sâhib-i irfân ile eyle sohbet (3)

* **Mecmua-i Muallim**, 74-76; **Osmanlı Şairleri**, s. 64-70.

1) Yâ Rabbî, **Süleyman'ı** iki âlemde aziz eyle.

2) Meskenimden uzaklaştırıp, gurbette perişan eden, kısmetim mi, talihim mi, yoksa ey sevgili sen misin?

3) İlim ve edebiyata edeble rağbet ettiysen, daima irfan sahipleri ile sohbet et.

Gayret-i tıyneti sarf et eser-i eslâfa
Mahlâs-ı ma'rifetün ola cihânda **Neş'et** (4)

neşidesiyle «**Neş'et**» yâdigâr edildi.

Neş'et, bir müddet sonra «**mesnevi-hânlık**»la şöhret bularak **İstanbul**'un parmakla gösterilen bir Farisî muallimi oldu. Herkes kendisinden ders almağa rağbet ettiğinden, **Molla Gürânî**'deki evi, madreselere gıpta ettirecek hale geldi. Bu feyiz gittikçe yayıldı. **Hoca**'nın, feyyâz ismine mazhar olduğundan şüphe kalmadı. O vaktin en ileri gelen kalem erbâbı bu muallimin talebeleriydi. Talebelerden şiir söylemeğe kabiliyeti olanlara birer mahlâs vermek üstâdane âdeti idi. Bunlardan en ziyade teveccühünü kazananlara manzum olarak birer de «**mahlâs-nâme**» yazarak hediye ederdi. Divanında yirmiye yakın **mahlâs-nâme** mevcuttur. Bunların en ziyade itina ile yazılanları **Şeyh Galib, Pertev Efendi, Beylikçi İzzet Bey, Hoca Vehbî** nâmlarına olanlardır. **Hazret-i Şeyh**'e «**Es'ad**» mahlâsını **Hoca Neş'et** vermiş idi. **Mahlâs-nâmesinde** :

Neş'et dedi pîrân zebânından edüb gûş
Mahlâs ana **Es'ad** ne saâdet bu ne şândur (5)

der. **Hoca**, Farisî şiir de söyler. Hatta, mahlâs-nâmelerden bir kaçını o yolda yazmıştır. Fakat, insan okurken sıkılır. Farisî şiirin bundan tatsızı olamaz denilse mübalâğa edilmemiş olur. Türkçe şiiri de heman Farisîden aşağı kalmaz. Divanı, lafzî, mânevî noksanlar mecmuasıdır denilebilir. Tabiatı incedir. Bazan oldukça güzel söz söylersede tesadüfî olarak söyler. Talebelerinden pek çoğu şairlikte kendisini geçmiştir. Bu cümleden olarak, **Şeyh Galib** ile onu arasındaki mânevî mesafenin tayini hakikaten müşkildir.

Hocalık başka, şairlik yine başkadır. **Kemal Bey**'in dediği gibi «**Her edebiyat okuyan edîb olmak lazım gelmiyor.**» Ya, her edebiyat okuyana edip denilmek lazım gelir mi? Burada yine Kemal Bey'in şu tenbihi ihtara şayandır : «**Kemâlât-ı fikriyeyi ve o kuvvetle terak-**

4) Eskilerin eserlerine olanca gayretini sarfet. Marifetinin mahlâsı cihanda «**Neş'et**» ola (veya yayıla).
Şairin mahlâsı olan **Neş'et** kelimesi tevriyeli kullanılmıştır.

5) **Neş'et**, pirler dilinden işitip, mahlâs olarak ona «**Es'ad**» dedi. Bu ne saadet, bu ne şândır. (**Hz. Şeyh'in** bu vâdide **Hoca Neş'et'i** vasfeder bir manzûmesi vardır. MN.)

بسم الله الرحمن الرحيم

خواجه نشئت افندی قدس الله سره العزیز حضرتلرینك بعض مناقبیله برابر ترجمهٔ حالیدر مشارالیهك بندکانندن مرحوم پرتو افندیك فلیله در

ناظم دیوان شریف بلاغت ردیف سلمه السلام واقف اسرار لوح وقلم وحائز علوم (علم الانسان مالم یعلم) حاکم دیوان فصاحت (الحاج سلیمان نشئت) افندی بن المرحوم احمد رفیعا افندی المشتهر بمصاحب شهریاری مرحوم مشار الیه احمد رفیعا افندی حضرتلری اسلامبولی الاصل اولوب دائرهٔ همایونده پرورده وتحصیل معارف وعوارف وکمال وشعر وانشاده ممتاز الاقران والامثال اولدقدن صکره دیوان معلا عنوان خواجه لکی ایله چراغ واحیا ومصاحبت شهریارلیك انضمامیله قدر واعتبارلری دوبالا اولوب بیچه سنین مرحومان جنتمکان سلطان احمد خان وسلطان محمود خان حضراتنك حضور همایونلرنده فند مکرر مصاحبتله شیرینمذاق مفاخرت وبیچه مراتب سامیه قطعیله حائز رهینهٔ جاه ومنزلت اولوب بعده برمقتضای شیوهٔ روزکار مجمعهٔ ادرنه یه نقی واجلا واول اثناده مشارالیه نشئت افندمز حضرتلری مجمعهٔ مرقومه ده تشریفسار عالم دنیا اولدقلرنده پدر محترملرینك (خدا ایکی عالمده عزیز ایله سلیمانی) مصرع تاریخلری حالا نقش نکین خاتم سلیمانیلریدر عمر سعادتلری دوسالهٔ رسیده اولنجیه قدر مجمعهٔ مرقومه نك آب وهواسیله نشو ونما بعده پدر بزرکوارلری احمد رفیعا افندی حضرتلری فنون سائره ده علیم الاقران اولدقلری مثللو فن موسیقی ده دخی یکانه اولدقلرینه بنیاله (بیت) مسکمندن دورایدوب غربتده میر کردان ایدن ✲ قسمتمی طالعمی یوخسه جانا سنمیسین) زمینده برشرق کفته وانشاد و برسوزنالك مقامه بسته ایله تأثیرینی مستزاد ایدوب ارباب طبیعتدن بر کسنه یه مشق وتعلیم (ع) سخن هر چند بالامیرود تا کوش می آید)

دیلدیکی دیلدن دله کدرك سمع همایونه رسیده اولغله درحقیقت درصلیه یه عودت ورجعتلریچون صحیفهٔ اطلاعه خط شریف موهبت ردیف شهنشاهی کشیده واولکندن زیاده التفات پادشاهی به مظهریت براه ومدت دخی سیر قدر واعتبارلری فلکرسیده اولوب بعده مولانای مشارالیه (نشئت) افندمز حضرتلری سن عشیره واصل اولدقلرنده پدر مکرملری طواف بیت الله الحرام وزیارت مشهد معطره حضرت سید الانام علیه الصلوة والسلام ارزوسیله ففتان اغاعنه راغب اولملریله مسؤللریته مساعدهٔ شهریاری ارزانی بیورلوب معززومکرم محل محیللری ودائرهٔ دولتلریله ادای فریضهٔ حج ✲ وایفای مراسم عج وبج ایدوب مدینهٔ منوره یه دخولرنده (ع) بلبلدر سیر سرانجام سراغازندن) مشارالیه نشئت افندمز لدات برکزیده لری محیط دائرهٔ طریقت وغواص بحار حقیقت ومعرفت اولهجقلری کالشمس فی وسط السماء ناصیهٔ حاللرنده روغنا اولغین کسبهٔ العشاق اولان قبهٔ حضرای حضرت مولانانی زیارت واولوقتنده زیب سجادهٔ مشیخت اولان چلبی افندی حضرتلرندن تبرکا سکه پوش مفخرت اولوب استانه یه تشریفلرندن براز مدت صکره بدر دلاکاهلری حلول اجل موعودلریله عازم کلزار دارالخلود اولدیلر طوپقپو خارجنده شارح مثنوی صاری عبداه افندی حضرتلرینك مزارلرینه یقین محلده واصل رحمت رحمان اولمشلردر بعده مشارالیه نشئت افندمز تحصیل معارف وعوارفه ورزش براه لیك ونهار ارام وقرار اعتیاد ازمدته مقدمات ونحوی ضاربی علی افندی ویسینی زاده حضراتندن کورروب انجق همای عالیهمتلری اول هوالرده پروازدن مستغنی اولغله منظوم ومنثور مؤلفات صوفیه مطالعه سنه اشتغال ومعرفتلرینه واب ارباب عرفان اولان مثنوی شریف عباره سنه انتساب ایچون زبان فارسی استحصالی لابد اولمغین اول اثناده استانه یه کلوب طبابت اله اشتغال اوزره اولان طهماسب دولی پادرشاهك طبیب تایینی ایمانی مرحومك اصفهان وشیرازده یاران محمه یه بیچه مدت شیوه سنجه کوسیده آخوندلرندن اویله ظریف یتمادلدن متداول وغیر متداول دواوین متقدمینی ومتاخرینی کورروب وزبان اصطلاح قومی ضروب امثالله تحصیل وتکمیل ویاد داشت بیورلوب ازل کنجینهٔ دل لوح اشتاللرنده مکنوز اولان درارئ معانی ومضامینی استدکاری قابله اقراع براه فارسی وترکی بحر جلال وادیسنده غزللر سویلرایکن اداءی رومیانه ایله فی تعلیم استاد خودبخود کویان اولغده ارام وسکون ایتیوب بوبابده دخی جویای فیض اولهرق پیر پرورلك سمتنه میل ورکون اختیار یله سخن سنجان عصرك

✲ قال علیه السلام افضل الحج العج والثج

ilâhî aşka götürdüğünü söyliyerek gayenin ebedî ilâhî aşk olduğunu söylüyor. Bunun üzerine eski ahlâksız ve sapık tipler de tövbe ederek temiz insanlar oluyorlar. Vehbi bu bitirişle eserine din ve ahlâk karşısında itibar kazandırmış oluyor. Fakat bu örtünün samimi ve hakiki olmadığı bellidir.

Eserde ahlâkî çirkinliği ile beraber realist tasvir, nükte, ifade, zekâ değeri vardır. Bâzı mısrağlarda Sabit'in mazmunları aynen tekrarlanmakla beraber bunlara daha birçok yeni mazmunlar da ilâve edilmiştir. Çok ustalıklı açık-saçık cinaslar, ipbamlar mühim bir yer almaktadır.

Samimi sevgi, heyecan ve asâlet duygularından mahrum olan Şevkengiz yüksek bir sanat eseri olmamakla beraber nevinin orijinal ve mümessil eserleri arasındadır.

Arapça ve farsçası çok kuvvetli olan Vehbi, bu dillerin meşhur şiirlerine nazireler yazacak ve bilhassa Farsça birçok gazeller meydana getirecek derecede kudretli bir nâzım olduğu gibi bu dillerin hocalığını da yapmıştır.

Çok eski olan manzum lûgat yazma geleneğini onda yeniden ve kuvvetle canlanmış görüyoruz. Arapçadan türkçeye bir sözlük olan **Nuhbe**'si ve farsçadan türkçeye **Tuhfe**'si uzun zaman ellerde dolaşarak ezberlenmiş ve mekteplerde okutulmuştur.

Şiirlerinin asıl karakteri soğuk ve yapmacık sanatlı olmaktan ziyade sağlam, normal sanatlı, ancak ortayı geçmiyen bir duyuş ve tahayyül, bilhassa samimi bir ürperiş geçirmiyen bir kuruluk göstermesidir.

Bu evsafiyle büyük bir şair olmıyan Vehbi'ye hiçbir zaman basit ve müptezel bir şair de denemez. O, düzgün, sağlam, ve işlenmiş ifadeli, üstad edalı, kusursuz uslûplu bir sanatkârdır. Ancak ilhamı kıt, duygusu az bir şairdir. Eğer bu hususiyetini tam olarak anlasa ve en çok muvaffak olduğu Sabit'e yakın realist tarzda çalışmasını toplasaydı hususi bir şahsiyet olabilirdi. Âdi ve müptezel şairlerle kıyas edilirse, eserinde yaşatamamakla beraber, yol itibariyle yüksek ve asil şiiri temsil eden bir sanatkâr olarak görülür.

SÜRURİ

Kudretli ciddi şiirler de yazmış olan SÜRURİ* (1751 - 1813), daha çok alaylı manzumeleri, bilhassa nükte ve cinasla dolu tarihleriyle tanınmıştır. Divan edebiyatında mısrağlarla tarih tespit etmenin en geniş ve en usta temsilcisidir. **Divan**'ı basılmıştır. **Hezliyat-ı Süruri** adıyla basılmış olan kitapta aynı devrin mizahçı şairlerinden olan olan Mürekkepçi Havayi'nin şiirleri Süruri'nin şiirlerine karıştırılmıştır.

Hezeliyatta bazı hakikî şahıslar da yer almaktadır. Bunlar bilhassa aynı vadide Süruri'nin meslektaşları olan Sümbülzade Vehbi, Topkapılı Kâlâyi ve Adanalı Ayni'dir. Zaten bu şairler devirlerinin alay edebiyatının hissedarlarıdırlar ve kendi aralarında pek teklifsizcesine müşaare etmektedirler. Sümbülzade'ye pek çok sahifeler verilmiş, hususi ve resmî hayatına ait birçok vak'alar sayısız kıt'alariyle tesbit edilmiştir. Bunlarda Sümbülzade Vehbi, haris, cin ve şehvanî bir iblis olarak hezeliyat destanında muayyen bir faslın kahramanı gibidir:

(*) Asıl adı Osman olan **Süruri** (1751 - 1813) Adana'da doğmuştur. Hafız Musa adlı bir zatın oğludur. Memleketinde medrese tahsili görüp Hüzni mahlâsiyle şiirler de yazdıktan sonra yirmiyedi - yirmisekiz yaşlarında İstanbul'a gelmiş, mahlâsını Süruri'ye çevirerek mizahî şiirleri ve tarih manzumeleriyle az zamanda büyük bir şöhret kazanmış, devrinin büyükleri tarafından korunmuştur. Çeşitli yerlerde kadılıklarda bulunmuş, Sümbülzade Vehbi'ye kadı kethüdalığı etmiş, İstanbul'da ölmüştür.

Bir ehl-i zarafet dedi kim Vehbi-i pirin
Divanı mı çok name-i âmali mi çoktur
Dedim ki mesavidir ikisi de velâkin
Bazı iyisi bunda var ol namede yoktur

Hastayım bana yarar suy-i Kalender diyerek
Tuttu yalı gidip ol canibe Vehbi cansız
Yeniköy'de kefereyle içerek köhne şarap
Eski küfrün yine tecdit eder ol imansız

Taze kızlarla şimdi Vehbi-i pir
Sarfedip ayş ü işrete parasın
Desti ile gâvur gibi döküyor
Ak sakal üstüne papas karasın

İçerken bade sakilik edermiş
Kenizi Vehbi-i şuridehalin
Şarabı rişine döktükçe dermiş
Kızıl kana boyansın ak sakalın

Hezeliyatta ebced hesabiyle tarih düşürme manzumeleri de mühim bir yer kaplamaktadır. Süruri, divan şiirinde hususi bir marifet sayılan bu işin en büyük ustasıdır. Nükteli, cinaslı, oyunlu tuhaf tarihler söylemek onun elinde basit bir hale gelmiştir:

Çulpalar başı Gedik Berber kim
Müşterisi idi üç beş amele.
Veresi bulduğun ettikçe tıraş
Başın eylerdi fakirin çetele.
Ekseri kazıdığı kel baş idi,
Galiba kendi de benzerdi kele.
Gördü kim hiç başa çıkmaz bu iş,
Sanatından usanıp vaz gele.
Verdi dellâle dükân mamelekin,
Gezdi gitti sutura eden ele.

Kardeşim, sağsın inekten anamız çok süt kim
Kaymak olmazsa doyunca yiyelim yoğurdu.
Söyle babana beşaretle münekkel tarih:
Müjdeler, boz düğemiz bir danacık doğurdu.

Muallim hanesinin damı damlardı, Veli Have
Kılıp etfali azad istedi tecdidini anın.
Hesab-ı Ebced'i kalfa bilirmiş, söyledi tarih:
Yıkıldı mektebin sakfı, yapıldı gönlü sıbyanın.

Zamanımızda bu usul değerini kaybetmiş bulunmaktadır. Fakat vaktiyle yazılan bu çeşit manzumelerden birçokları mühim tarihleri göstermek bakımından değerli olduğu gibi bir kısmı da gündelik hayatı aksettirmek dolayısiyle enteresandır.

NEŞ'ET

NEŞ'ET (? - 1807)'in Peygambere karşı samimi, dindarâne sevgi duygularını anlatan bir kaç na'tı billûri bir selâset içinde akıp gitmektedir. Bu şiirlerde ara sıra tabii bir zarafet hududunu aşmıyan renkli mısrağlara da tesadüf ediliyor. Bazı mıs-

vernıh Ḥaldeyaḥ; Curzon, *Persia*, s. 536–548; G. E. Wilson, *Persian Life and Customs* (1895), fasıl V; W. A. Shedd, *The Syrians of Persia and Eastern Turkey* (*Bull. Am. Anthrop. Sty*); Lalaian, *Aysorı Vanskago vilayeta* (Tiflis, 1914); General Avérianoff, *Kurdi*; B. Nikitine, *Le Christianisme et les Kurdes* (*RHR*, 1922); ayn. mll., *Les superstitions des Chaldéens du plateau d' Ourmiah* (*Rev. d'Ethnogr. et des Trad. Popul.*, 1923, IV); ayn. mll., *La vie familiale des Chaldéens* (*Bull. de la Soc. d'Ethn. de Paris*, 1926). — Harp tarihi. *Armenian Massacres in the Ottoman Empire* (Blaubuch, 1916), fasıl V; A. Mandelstam, *Le sort de l'Empire Ottoman* (Paris, 1917); Abbé Grizelle, *Syriens et Chaldéens* (Paris); *Pages Actuelles*, nr. 115—116; Naayem, *Les Assyro-Chaldéens et les Arméniens* (Paris, 1920); Dr. Caujole, *Les Tribulations d'une ambulance française en Perse* (Paris, 1921); W. A. Wigram, *Our Smallest Ally* (London, 1920); Gl. Dunsterville, *The Adventures of Dunsterforce* (London, 1920); B. Nikitine, *Une petite nation victime de la guerre: les Assyro-Chaldéens* (*Rev. des Sc. Pol.*, 1921). — Seyâhatler. Heazell, *Kurds and Christians* (London, 1913): E. B. Soane, *To Mesopotamia and Kurdistan in disguise* (London, 1912), fasl VII; V. Cuinet, *La Turquie d'Asie* (1891), II; F. R. Maunsell, *Central Kurdistan* (*J R G S*, 1901); Luke, *Mossul and its minorities* (London, 1925). — Dil. R. Duval, *Néoaraméen de Salamas*; Socin, *Die neu-aramaeischen Dialekte von Urmia bis Mosul* (Tübingen); bk. bir de Mac Lean, Th. Nöldeke, Lidzbarski, Wright v.b.'nın çalışmaları. (B. NIKITINE.)

NEŞÂT. NAŞĀṬ, MĪRZĀ ʿABD AL-WAHHĀB, Isfahan'lı olup, İran'da ilk Kaçarlar devrinin en iyi şâir ve üslûpçularından biridir. Şîraz'da ve doğduğu şehir olan Isfahan'da hekimlik yapmış ve boş vakitlerini şiir yazmağa hasrederek, bu sâhada büyük bir mümârese elde etmiştir. Arapça, farsça ve türkçe şiirler yazmış ve diğer taraftan şikeste denilen yazı çeşidinde ustalığı ile şöhret kazanmıştır. Şâir olarak şöhretini duyan Kaçarlardan Fatḥ ʿAlī Şāh (1797—1834) onu Tahran'a çağırıp, saray şâiri tâyin etti. Naşāt orada kısa zamanda yükselerek, 1809 'da *mu'tamad al-davla* unvanı ile, *munşi 'l-mamālik*'liğe nasbolundu. Bu sıfat ile şâhın kendisine tevdî ettiği (msl. 1814, 1818 v.b. yıllarında Horasan göçebe kabîleleri arasında nizâmın te'sisi gibi) bâzı mühim vazifeleri yerine getirdi. Şiirlerinden başka, Naşāt şâhın *Dīvān*'ına bir ön söz, Ṣabā'nın meşhûr *Şāhanşāh-nāma*'sine bir mukaddime yazmış ve ayrıca bir çok resmî vesîkalar tanzim etmiştir. Bilhassa Fatḥ-ʿAlī Şāh'ın ağzından İngiltere kıralı Geogre III.'a yazdığı ve içinde iki memleket arasında dostça münâsebetlerin kesilmesi dolayısı ile şâhın üzüntülerini anlatan mektubu meşhûrdur. Naşāt 1244 (1828/1829)'te ölmüştür. Şiirleri kitap hâlinde, 1266 (1850)'da Tahran'da *Ganc̄ina-yi Naşāt* adı altında yayınlanmıştır. Naşāt'ın gazelleri, istisnâsız bütün seleflerinin, bilhassa Ḥāfiẓ'ın taklidîdir; fakat bunlar zarîf bir sâdelik, sâkin bir akış ve büyük bir duygu samimîliği ile temâyüz eder.

Bibliyografya: H. Ethé (*GIPh.*, II, 313 v.d.); E. Browne, *Persian Litterature in Modern Times*, s. 225, 307, 311; E. Berthels, *Iran edebiyatı tarihi* (rusça), Leningrad, 1928, s. 81 v.d.; 100 gazelin (garip şey, yalnız nr. 76—175) metin, ingilizce tercümeleri ve izahları Kh. Sh. Dastur tarafından neşredilmiştir: *Dīvān-i Nişāt* (Bombay, 1916).

(E. BERTHELS.)

NEŞ'ET. NAŞ'AT, ḤOCA SULAYMĀN, XVIII. asrın son ve XIX. asrın ilk yarısında, şiirlerinden ziyâde, yetiştirdiği seçkin talebeleri ile şöhret kazanmış bir türk şâiridir. Babası Ahmed Refîâ Efendi istanbullu olup, enderûndan yetişmiş Ahmed III. ve Mahmud I.'a musâhiplik etmiş, bir şâir ve mûsikîşinastır. Süleyman Neş'et babasının sürgün bulunduğu Edirne'de, 1148 (1735/1736)'de doğdu. Ahmed Refîâ'nın bu sürgün hayatından mülhem olarak, yazdığı ve bestelediği meşhûr şarkısının Mahmud I. tarafından duyulunca affedilip, bu sırada iki yaşında bulunan Süleyman ile İstanbul'a döndüğünü biliyoruz. 1750'de kaftanağalığı ile Hicaz'a giderken, oğlunu da götürdü. Hacdan gelişlerinde Konya'ya uğrayıp, Mevlânâ'nın türbesini ziyâretleri sırasında, 14—15 yaşında bulunan Süleyman, o zamanın çelebîsinden mevlevî külâhı giyerek, bu tarîkate intisap etti. İstanbul'a dönüşlerinden az sonra, bu yılın temmûzunda babası vefat edince, kendi-kendini yetiştirmeğe çalışarak, ilk bilgileri ve neshi Sarı Ali Efendi ve Yâsinî-zâde'den görmüş ise de, bunlardan zevk duymamış, *Mesnevî*'yi anlayabilmek için, farsça öğrenmeğe başlamıştır; Ṭahmasp-Ḳulı Han'ın İstanbul'a gelen hekimi Aymānī'den, Şîraz ve Isfahan'da şâirliği ile de tanınan bu farsça hocasından aldığı dersler sâyesinde, bir çok eski şâirlerin divânlarını görüp, okuma imkânı buldu; farsça ve arapça şiirler yazmağa başladı. Türkçe şiirde üstadı ise, Dâye-zâde Cûdî Efendi'dir. Teveccühünü kazanan ve kendisine dâimâ bilgili kimseler ile sohbet tavsiye ettiği talebesi Süleyman'a yazdığı bir mahlâs-nâme kıt'ası ile, Süleyman'a Neş'et mahlasını veren işte bu hocasıdır ve Neş'et'in böyle bir tahsil devresinden sonra, farsça okutan, bilhassa *Mesnevî*'yi izahta zamanının en meşhûr hocası olduğunu görürüz.

Neş'et, Koca Râgıb Paşa sadârete geçince (1754), onu ziyârete gelen Bursalı Mehmed Emin ile tanıştı; bu şâir şeyhin te'siri ile, nakşbendî tarîkatine girdi; onun Bursa'ya dönüşünden sonra da dostlukları, mektuplaşma yolu ile, devam etti. 1768 rus seferinde üzerinde bulunan zeâmet sebebi ile, Osmanlı ordusuna katılan Neş'et cephe gerisinde bâzı me'mûrluklarda bulundu; askerler arasına katılıp, dövüştüğü de oldu. Bir takım kelime oyunları ile Seyfî adlı ve kucağından düşmeyen sevgilisini, yâni kılıcını, bâzı harp sahnelerini canlandıran gazelleri, şehid düşenler hakkındaki hissî tarih kıt'aları bu hayatından mülhemdir (*Divân*, s. 18, 20, 44, 88 v.d.). Bu sırada İstanbul'daki derslerinin müzâkeresi ile talebesi Pertev (vak'anüvis) meşgûl olmuş, dönüşünde, ömrünün geri kalan 40 yılını devrinin meşhûr şâir ve şeyhlerine verdiği dersler ile geçirmiştir. 1771—1772 'de Halil adlı 14 yaşındaki oğlunu (*Divân*, s. 88), 1778'de büyük kardeşi Süleyman (Sürre-Emîni-zâde)'ı kaybeden Neş'et, Sürûrî'nin düşürdüğü tarihten, nakşbendî tarîkatinden Nezrî tarafından yazılan ve mezar kitâbesini teşkil eden tarih kıt'asından anlaşıldığı üzere, 1222 (1807/1808)'de vefat etti. Mezarı Topkapı dışında Sakız-Ağacı denilen sed üzerinde, dedesi Mehmed'in ve babasının gömülü bulunduğu kısımda, *Mesnevî* şârihi Sarı Abdullah Efendi'nin kabri civârındadır.

Molla-Gürânî'deki evinde bektâşî ve mevlevî talebelerine başka-başka odalar ayırıp, yemekler ikrâm eden hayır-sever, zekâ ve nüktedanlığı sebebi ile, sözleri fıkra hâlinde ağız dan-ağıza dolaşan, nakşbendî ve mevlevî tarîkatlerine mensûp olmakla berâber, gençlere tekkelere gitmeyip, kendilerini yetiştirmekle ve me'mûriyetleri ile meşgûl olmalarını tavsiye eden Neş'et'in *Divân*'ı 1200 (1785/1786)'de talebesi Pertev tarafından tertip ve tebyîz edilmiştir (Bulak, 1252). Sâde, gösterişten uzak, tarih ve kasîde değil, gazel yazmaktan zevk duyduğunu kaydederse de, Selim III. devrinde yapılan Neşât-âbâd kasrı, Ahmed III.'in yaptırdığı Hırka-i şerîf sandûkasının Abdülhamid I. tarafından tâmir ettirilmesi ve örtü hediye edilmesi, yine Abdülhamid I. ve Mahmud II. zamanında inşâ ve tâmir olunan çeşme, câmi ve tekkeler ile Kırım hanı Devlet Giray'ın, Safiye Sultan'ın oğlu Mehmed'in ve bâzı şeyhlerin ölümü münâsebeti ile yazdığı tarihlerin sayısı az değildir. Neş'et devrinin büyüklerini öğen kasîdeler yazmamıştır; bunun yerine naatler, Boğaz-içi'nin, bilhassa Bebek'in tabiat güzelliklerini tasvir eden şiirler, mahlâsnâmeler kaleme aldığı görülür. Talebelerini öğdüğü, onların husûsiyetlerini canlandıran, hicviyeden sakınmalarını tavsiye ile, bir çok öğütlerde bulunduğu *Divân*'ında 16'sı mevcut mahlasnâmelerden bilhassa Şeyh Gâlib, Mehmed (beylikçi) ile vak'anüvis Mehmed Saîd'e verdiği Es'ad, İzzet, Pertev mahlâsları münâsebeti ile yazdığı şiirler kayda değer. Şarkıları, kahramanı Behrâm Gûr olan bir hikâyesi de bulunan Neş'et'in mahlas-nâmeleri, Pertev'in kaydına göre, bir kitap teşkil edecek kadar çoktur. O devrin modasına uyarak, yazdığı bir çok tazmin, tahmis, tesdis ve nazîreleri, Fuzûlî Bakî, Nâbî ve Nedîm'i ve çağdaşlarından ise Şeyh Gâlib, Koca Râgıb Paşa, Kethüdâ-zâde Ârif, Hayrî ve Hanîf'i beğendiğini gösterir. Es'ad Bagdâdî'ye nazîre hamâsî bir gazeli, Sâib'e nazîre bir gazeli ile Câmî'nin bir gazeline tahmîsi de vardır. Câmî'nin iki beytini şerh sûreti ile meydana getirdiği 60 sahifelik eserinde tasavvuf ve tarîkatler ile alâkalı fikirlerine, ahlâkî hikâye ve fıkralara, kendisinin ve başkalarının şiirlerine de yer vermiş, oldukça ağır, secîli ve san'atlı bir nesir ifâdesi kullanmıştır (*Tercüme-i şerh-i dû beyt li-Hôca Neş'et*, İstanbul, muharrem 1263 = 1847). Hindistan'da yetişmiş olup, farsça yazan şâirlerin en meşhûrlarından ve kâinat hakkında felsefî düşüncelerini içine alan *Tûr-ı mârifet* adlı bir eseri de bulunan Mirza Bîdil [b. bk]'e nazîre *Tûfân-ı mârifet* adlı eserini, nakşbendî tarîkatine girdikten sonra (1754), yazmıştır. Bursalı Tâhir, onun, nakşbendî tarîkatine âit ve *Tarcamat al-ʿişḳ* terkibinin noktalı harfleri yazılış tarihini (1203) gösteren *Maslak al-anvār va manbaʿ al-asrār* tercümesi bulunduğunu kaydederse de (*Osmanlı müellifleri*, II, 461), hayatında ve ölümünden sonra hâl tercümesini yazanlar böyle bir eserinden bahsetmezler; Menzel (*EI*, mad NEŞ'ET)'in *Tarcamat al-ʿişḳ* adlı eserinden bahsi bu ifâdenin yanlış anlaşılmasından ileri gelmiş olmalıdır.

Şeyh Gâlib, kendisine verdiği Es'ad mahlâsına teşekkür maksadı ile yazdığı uzun şiirinde, Muallim Nâcî'nin farsça şiirlerini çok tatsız ve sıkıcı bulduğu Neş'et'in ifâdesindeki güzellik ve açıklığı medheder. Gazellerinin Şeyh Gâlib, Senîh, Bursalı Mehmed Emîn, Leylâ Hanım, Enderûnlu Fâzıl ve İzzet Molla tarafından tahmîs, tanzîr ve tazmîni, az rastlanan kafiyeler kullanması ile dikkati çeken Neş'et'in hocalığı kadar olmamakla berâber, şiirleri ile de, bilhassa mevlevî şâirleri arasında kazandığı şöhreti gösterir.

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

rim bir dahı Allah bilir" vs. Şair, sürgün hayatından kurtulmak için, dostlarına ve devlet büyüklerine yazdığı kasidelerinde, çektiği sıkıntıları, yoklukları, dost sohbetlerine olan özlemlerini dile getirmiş, fakat hiçbirine cevap alamamıştır. Bu yıllarda yazdığı mektupları da türünün en lirik örnekleri arasına girecek güzelliktedir. Baştan sona sıla hasreti ve gurbet hayatının zorlukları üzerine bina edilen terkip-bendi en beğenilen şiirlerindendir. Bu tür şiirlerinde Fuzuli'yi hatırlatan bir yakıcılık vardır. Bir gazelinde ise, Üsküdar'da mahkeme naipliğine tayin edilmesinden duyduğu memnuniyetsizliği ironik bir şekilde ifade etmiştir.

Nevres, anlam derinliği ve hayal zenginliğine yeterince önem vermeyen lirik bir şair olmakla birlikte, az da olsa Hint üslubunun etkisiyle ince ve zarif hayallerle örülü şiirler söylemiştir. Aynı şekilde hikemi şiirler de divanında fazla bir yer tutmamaktadır. Zaman zaman kalemini sosyal hayattaki aksaklıklara, makam ve mevki sahibi insanlara çevirerek sosyal tenkitler yazmıştır. Yer yer melankoliklik derecesine varan lirik, romantik bir mizaca sahip olan Nevres, şiirleri üzerinde yeterli itinayı göstermemiş, ses ve söz oyunlarına rağbet etmemiştir. Bu da üslubunu canlılık ve renklilikten yoksun bırakmıştır. Fakat zaman zaman Türkçenin en güzel örnekleri arasına girebilecek berceste mısralar ve beyitler söylemiş, bazen de kelime seçimine, anlam zenginliğine dikkat eden bir dil ustası olarak karşımıza çıkmıştır. Bir tarihini baştan sona zor (teng) kafiyeli kelimelerle yazmıştır: *Taşkendi, dükendi, örselendi* gibi. Nevres, birçok şaire nazire yazdığı gibi, şiirleri de Haşmet, Galib, İzzet Molla, Şeref Hanım, Leyla Hanım ve Osman Nevres gibi şairlerce tanzir edilmiştir. Gerek kendine yazılan nazirelerin fazlalığı, gerekse divanının çok sayıda yazma nüshasının bulunması, şiirlerinin gördüğü rağbeti göstermektedir.

21 OCAK 2011

Osman Horata, Has Bahçede Hazan Vakti, Ankara 2009 159-162

TBMM Divanı Yazma Eserler Kütüphanesi DN 189798

Nevres, hayatın ve iç dünyasının gerçeklerine açtığı şiirleriyle, devrinin kudretli şairleri arasında yer almayı başarmış lirik bir şairdir.

Şairliğinden ziyade birçok önemli şahsiyetin yetişmesine katkıda bulunması ve yazdığı mahlasnameleriyle büyük bir şöhrete kavuşan **Hoca Neş'et** (1148 / 1735 – 1222 / 1807), devrin renkli şahsiyetlerinden biridir. Cömert, hayırsever, aynı zamanda nüktedan, latife söylemekten hoşlanan bir şair olan Neş'et (Süleyman) hakkında, kaynaklarda birçok fıkraya rastlanmaktadır. *Hoca* ve *Baba* lakaplarıyla tanınan şair, babasından intikal eden zeamet sebebiyle Rus seferine katılarak gazi olduğu için daima asker kıyafetiyle dolaşmayı tercih etmiştir.

Şair ve musikişinas bir aileden gelen Neş'et'in, Konya'da genç yaşında Ebubekir Çelebi ile tanışarak Mevleviliğe intisap etmesi hayatında dönüm noktası olmuştur. *Mesnevî*'yi daha iyi anlayabilmek için, özel hocalardan Farsça dersleri almış, kendi gayretleriyle devrin tanınmış mesnevihanları ve Fars edebiyatı üstatları arasına girmiş ve hayatını Aksaray Molla Gürani Mahallesi'ndeki evinde, *Mesnevî* okutmaya ve gençlere Farsça öğretmeye adamıştır. Fars edebiyatına yönelmesinde, *Mesnevî*'ye olan ilgisinin yanında, o yıllarda İstanbul'da bulunan Nadir Şah'ın tabibi Eymenî'nin büyük rolü olmuştur. Neş'et, Koca Ragıb Paşa vasıtasıyla Bursalı Şeyh Mehmed Emin'le tanışmasından sonra ise Nakşibendiliğe intisap etmiştir. Fakat o, hayatını tekkelerde geçirmekten ziyade evinde kurduğu kendine has dünyasında yaşamış; çevresinde toplanan insanlara tekkelerde nefes tüketmek yerine kendilerini yetiştirmelerini ve meslekleriyle meşgul olmalarını öğütlemiştir. Molla Gürani'deki evi, şiir ve edebiyat meraklısı gençler, tarikat ehli insanlar, doğudan ve batıdan gelen ziyaretçilerle dolup taşmıştır. Bu sebeple, devrinde şairliğinden ziyade verdiği

Hoca Nes'et (081341) 23 ŞUBAT 2012

راغب‌پاشا و نایی بوده است. از آثارش: شرحی منظوم بر اربعین حدیث؛ ترجمهٔ مرزبان‌نامه با نام جوهرالحکم؛ دیوان اشعار که دربردارندهٔ اشعار فارسی او است؛ منقبهٔ اولیائیه فی احوال رضائیه در شرح حال و زندگانی رضاافندی نجارزاده که چاپ شده است؛ منازةالابصار به عربی و به پیروی از سفینهٔ راغب‌پاشا؛ تنبیهات‌المنجمین در نجوم که ترجمهٔ اثری به فارسی از محمدقاسم است.

منابع: پارسی‌نویسان آسیای صغیر، ۶۳؛ عثمانلی مؤلفلری، ۴۶۰/۲؛ *Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi*, 7/95-96 ; *Türk edebiyatı ansiklopedisi*, 3/921.

معصومی

نزهةالکتاب و تحفةالاحباب (**noz.ha.tol.kot.tāb.va.toh.fa.tol.ah.bāb**)، کتابی به فارسی در فن انشا، نوشتهٔ حسام‌الدین‌حسن بن عبدالمؤمن خویی/حسام خویی، ملقب به مظفری، نویسندهٔ ایرانی (ز ۷۰۹ ق). حسام خویی این کتاب راکه نخستین تألیف او است در محرم ۶۸۴ ق نوشت و به مظفرالدین‌یولوق‌ارسلان بن‌حسام‌الدین‌الپ‌یورک‌بن‌امیرچوبان، امیر قسطمونی در آناتولی (۶۸۳ ـ ۶۹۱ ق)، اتحاف کرد. این کتاب در چهار بخش است: **بخش یکم** صد آیهٔ قرآنی در اغراض گوناگون، **بخش دوم** صد سخن از سخنان حضرت محمد(ص)، **بخش سوم** صد سخن پندآمیز از خلفای چهارگانه و **بخش چهارم** صد بیت تازی است که به نظم فارسی ترجمه شده است. مؤلف پس از بخش چهارم قصیده‌ای در مدح یولوق‌ارسلان سروده است. نثر نزهةالکتاب بر مبنای تضمین مزدوج یا صنعت ازدواج است. البته دیگر صنایع لفظی و معنوی نیز در نثر کتاب فراوان به کار رفته است. نزهةالکتاب و گلستان سعدی در شیوهٔ نگارش همسانی‌هایی دارند. این کتاب به همراه مجموعهٔ آثار حسام خویی به چاپ رسیده است (تهران، ۱۳۷۹ ش).

منابع: تاریخ ادبیات در ایران، ۲۸۵/۳؛ تاریخ خوی، ۵۸؛ دانشمندان آذربایجان، ۱۱۳ ـ ۱۱۴؛ الذریعه، ۲۳۶/۹؛ زبان و ادب فارسی در قلمرو عثمانی، ۱۲۰؛ سخنوران آذربایجان، ۸۰۱/۲ ـ ۸۰۳؛ فهرست مشترک نسخه‌های خطی پاکستان، ۲۴۸۰/۴؛ فهرست میکروفیلمهای کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران، ۴۰۵/۱؛ فهرست نسخه‌ای خطی فارسی کتابخانهٔ بروسه، ۲۹؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ ملی ملک، ۲۴۳/۵؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانهٔ دانشگاه استانبول، ۴۶۵؛ کشف‌الظنون، ۱۹۴۵/۲؛ مجموعهٔ آثار حسام‌الدین خویی، مقدمه.

رشنوزاده

نشأت (**naš.at**)، خواجه‌سلیمان فرزند رفیع‌افندی، ادرنه ۱۱۴۸ ـ استانبول ۱۲۲۲ ق، شاعر عثمانی. پدرش شاعر و موسیقی‌دان بود و در دربار عثمانی چندی با احمد سوم (۱۱۱۵ ـ ۱۱۴۳ ق) و محمود یکم عثمانی (۱۱۴۳ ـ ۱۱۶۸ ق) همنشین بود. سلیمان در ۱۱۶۳ ق با پدرش به حجاز سفر کرد و در بازگشت به قونیه به زیارت مزار مولانا رفت. وی در این سفر با مشایخ طریقت مولویه آشنا و به این طریقت منتسب شد. سلیمان بعدها، در ۱۱۶۷ ق، در پی آشنایی با شیخ‌محمدامین بورسوی، از مشایخ نقشبندیه، به طریقت نقشبندیه پیوست. وی پس از بازگشت به استانبول پدرش را از دست داد. سلیمان در استانبول نزد صاری‌علی‌افندی و یاسین‌زاده به فراگیری مثنوی پرداخت و همزمان زبان فارسی را نیز فراگرفت. او در همین زمان از طبیب تهماسب‌قلی‌خان که از شاعران نامدار بود، مطالبی دربارهٔ شعر فارسی آموخت و از دیوان شاعران فارسی‌گوی بهره برد و خود نیز به سرودن شعرهای فارسی و عربی پرداخت. استاد وی در شعر ترکی دایه‌زاده جودی‌افندی بود و هم او بود که تخلص نشأت را برای سلیمان برگزید و به سلیمان شرح و تفسیر مثنوی را نیز آموخت. چون در ۱۱۷۹ ق در نبرد روس و عثمانی شرکت داشت، شماری از شعرهای خود را دربارهٔ خاطرهٔ کشته‌شدن هموطنانش و دیگر رویدادهای این نبرد، سروده است. وی بر شعر شاعرانی همچون جامی، صائب و دیگران تظیره نوشت. از آثارش: طوفان معرفت که به نظم و نثر فارسی است و دست‌نویس‌هایی از آن به شماره‌های FY.844 و FY.980 در کتابخانهٔ دانشگاه استانبول نگه‌داری می‌شود؛ دیوان شعر که یکی از شاگردان وی با نام پرتو در ۱۲۰۰ ق آن را گردآوری کرده است. دیوان نشأت چاپ شده است (قاهره، ۱۲۵۲ ق)؛ شرح دو بیت ملا جامی که مؤلف در آن دو بیت از اشعار جامی را در رساله‌ای شرح کرده است (استانبول، ۱۲۶۳ ق)؛ ترجمةالعشق؛ مسلک الانوار و منبع‌الاسرار.

منابع: زبان و ادب فارسی در بوسنی‌وهرزگوین، ۷۳؛ عثمانلی

به سرپرستی: حسن انوشه، **دانشنامهٔ ادب فارسی**، جلد ششم ـ تهران ۱۳۸۳
ادب فارسی در آناتولی و بالکان

نزهت محمد افندی « اورفه‌لی »

فضلا وشعرادن برذات اولوب (رها ـ اورفه) لیدر . مدت مدیده (راغب پاشا) نك مهردارلغنده بولوندی . مرتب دیوانچه فارسی اشعاریده موجوددر . طرز شعری (راغب پاشا) وادیسنی آکدیرر . برده منظوم (حدیث اربعین شرحی) واردر . مرشدی (نجار زاده شیخ رضا افندی) حقنده یازدیغی (منقبهٔ اولیائیه فی‌احوال رضائیه) اسمنده‌کی مناقبنامه‌سی مطبوعدر . (١١٩٢) ده استانبولده وفات ایتدی . (غلطه‌مولوی‌خانه‌سی) نده مدفوندر . برده راغب پاشانك سفینه‌سی طرزنده عربی‌العباره (منازه الابصار) ی (ترجمهٔ مرزباننامه ـ جوهرالحکم) اسمنده محاضراتدن بر اثری واردر . علم احکام نجومه‌ده انتسابی وار ایدی . منجمین اسلامیه‌دن (محمد قاسم) نك لسان فارسی اوزره محرر (تنبیهات المنجمین) اسمنده‌کی اثرینی ترجمه ایتمشدر .

ابیاتندن :

کوکلدن مبحث عشقکده أول آه اولور پیدا — بلی هر نسخه عنوانینده بسم‌الله اولور پیدا

کیتمز قلوب قاسیه‌دن نقش انفعال — سنك اوزره مرتسم اولان آثار سخت اولور.

کندی عیبك کورمکه عیب کسان آینه‌در — خلقه طعن ایتمه هله برکره وار کور سن سنی

نسیب محمد افندی « ایکی یاپراقلی زاده »

شهری‌الاصل درویش‌نهاد برشاعردر . دیوانیله آثار منشیانه‌سی مطبوعدر . مالیه‌تذکره‌جیلکی وکالتندن معزول ایکن (١٢٠٤) ده ارتحال ایله‌دی . روم ایلی حصارنده (قیالر) مزارستانندہ مدفوندر .

ابیاتندن :

بردر خدا یو سوزدیم اولسه‌تم دوچاك — سوز بر جناب خالق کون مکان بر

مست خواب غفلت اولمازمحرم بازار عشق — اهل عشقك اخذوا عطاسی دم‌اسحار اولور

خلق ایدر دادوستد بز پرتلاش وبی‌نصاب — چا رسوی عالمك بز اوکادق دلالی بز

مصارعندن :

ترازوی دودست اسخیا درهم قبول ایتمز .

ناشد ابراهیم بك « موره‌لی »

(راتب احمد پاشا) نك اوغلیدر . (موره) ده طوغمشدر . (سلطان‌مصطفای ثالث) ك مابینجیلکنده بولونمش ومشارالیهك وفاتنده میرمیرانلقله یکی شهره کونده‌رلمشدر. (سلیم خان ثالث) ك جلوسنده مقربین زمره‌سنه داخل و (آمنه‌سلطان) ك کتخدالغنه تعیین اولونمشدر . (١٢٠٦) وفات ایتدی . اسکدارده (آیازمه) جامع شریفی حظیره‌سنده مدفوندر . دیوانی غیر مطبوعدر .

برغزلندن :

قیلمه انسانه حقارتله نظر — آکلاسری نسخهٔ کبرایه باق

اولمه دلداده نقوش ظاهره — صورته میل ایله معنایه باق

اتحادك سرینی ادراك ایچون — اختلاف صورت اشیایه باق

نشأت سلیمان افندی «خواجه ـــ اورنوی»

تحصیل علومدن صوکره استانبولده (ملا کورانی) جوارنده آلدیغی قوناقده فارسی تعلیمی و مثنوی تدریسیله مشغول اولور ایدی . عامه‌نك حسن ظننه مظهر اولان عرفادندر . مولداً (ادرنه) لیدر . مشایخ نقشبندیه‌دن (بروسه‌وی‌امین افندی)دن منتسبدر . شعری علم قوتیله سویله‌دیکی ایچون بعضیلری پك‌رونقلی دکلدر . وفاتی : (نشأت افندی کوچدی جنان‌اوله‌منزلی) مصراعنك‌دلالتی اولان(١٢٢٢) تاریخنده‌در. قبری (طوپ‌قاپی) خارجنده (مال‌تپه‌خسته‌خانه‌سی) یولنده‌صاغ‌طرفنده (ساقزآغاجی) دنیلان‌سداوستنده‌در . مطبوع‌دیوانندن‌باشقا (طوفان‌معرفت) اسمنده بر اثریله سلوك نقشبندیه عائد اولوب تاریخ ترجمه‌سی (ترجمة‌العشق) ترکیب منقوطی (مسلك‌الانوار ومنبع‌الاسرار) ترجمه‌سی‌واردر . ترجمهٔ حالی تلامیذندن (پرتوافندی) طرفندن یازلمش و (کتخدا زاده) تلامیذندن (امین افندی) طرفندن تذییل ایدلمشدرکه مطبوعدر .

23 SUBAT 1999

İlmî Araştırmalar 5, İstanbul 1997, s. 167-175

D.1445

HOCA NEŞ'ET'İN HAYATI, ESERLERİ VE TÛFÂN-I MA'RİFET'TEKİ TASAVVUFÎ GÖRÜŞLERİ

Ali GÜZELYÜZ*

Hoca Neş'et adıyla tanınan Süleyman Neş'et Efendi, İstanbul asıllı olup padişahlara yakınlığı ile bilinen ve Enderun'da eğitim gördükten sonra kendisine divan hocalığı verilen,*"Enderunlu Şairler, Hattatlar ve Musîkî San'atkârları Tezkiresi"*[1] adında bir eseri de bulunan Ahmed Refi' Efendi[2] (ö.1750)'nin oğludur. Dedesi ise 1699'da ölen Mehmed Efendi'dir.

Babası Ahmed Refi' Efendi, III. Ahmed (saltanatı 1703-1730) ile I. Mahmud (saltanatı 1730-1754)'un huzurlarında uzun bir süre musahib ve nedim olarak bulunduktan sonra, kaderinin cilvesi ile Edirne'ye sürgün edilmiş[3] , Süleyman Neş'et de bu sürgün sırasında Edirne'de doğmuş ve bunun üzerine babası onun doğumuna şu tarihi düşürmüştür:

"Hüdâyâ iki 'âlemde 'azîz eyle Süleymân'ı"[4]

Bu mısradan da anlaşıldığına göre Hoca Neş'et hicri 1148/milâdî 1735 yılında doğmuştur.

Neş'et iki yaşına kadar Edirne'de yaşamış, daha sonra babası,

"Meskenimden dûr idüb gurbetde sergerdân iden
Kısmetim mi tali'im mi yohsa cânâ, sen misin[5]

---

* Araştırma Görevlisi, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü.

1 Bu eserin yazma nüshası İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'nde 1479 numara ile kayıtlıdır. Rıfkı Melul Meriç, bu nüsha üzerinde çalışarak 18 Enderunlu'nun kimliğini tespit etmiş, eserin metnini yeni harflerle yazarak 13 sayfa tutan fotokopisini de eklemiştir. Bk. *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, 1956, nr. 12, s. 139-168.

2 Bk. Neş'et, *Divan*, tertip eden: Pertev Efendi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar 42, varak 1b; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, İstanbul 1308/1890; 1315/1897, II, 411; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333/1915, II, 461.

3 Bk. Neş'et, a.e., 1b.

4 Bk. a.mlf., a.e., 2a.

5 Bk. a.y.

ENCYCLOPAEDIA OF ISLAM (New edition) 14 NISAN 1993
Vol.VIII. pp.7
- Hoca Nejat

own letters (finally totalling 38) was first made for presentation to Sheykh al-Islām Yaḥyā during the latter's first *meshīkhat* (1031/1622-3) and later expanded to include letters down to 1036/1626-7 (published in J.R. Walsh, *The* Esālībü 'l-mekātīb (Münşe'āt) *of Meḥmed Nergisī Efendi*, in *Archivum Ottomanicum*, i [1969], 213-302). Manuscripts of a later collection, probably made by Shaykh Meḥmed b. Meḥmed Sheykhī, contain over 50 letters.

3. *al-Waṣf al-kāmil fī aḥwāl al-wazīr al-ʿādil* (1038/1628), an account of the exemplary character and deeds of Murtaḍā Pasha as governor of Buda 1626-8. (On the various mss. of this unpublished work, see A.S. Levend, *Gazavāt-nāmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in gazavāt-nāmesi*, Ankara 1956, 105-6.)

Nergisī was also an accomplished poet, and renowned as a calligrapher both for his skill in the *taʿlīḳ* script, and for his speed of copying.

For two centuries after his death, Nergisī was honoured as master of the mature Ottoman *inshā'* prose, and his style was widely imitated. However, with the rising popularity of a simpler, more direct literary style in the *Tanẓīmāt* era and later, he was reviled for promoting what was considered a stilted and unnaturally affected style, a florid elegance which was held to have completely sacrificed sense to sound in a bombastic, overladen language. In the wake of this extreme critical reaction, his works have become largely neglected. It is nonetheless accepted that his influence upon the development of the Ottoman *inshā'* style was profound.

Bibliography: The scanty details on Nergisī's career are found mainly in his own works listed above; for entries (not always reliable) in Ottoman *tedhkire* and other biographical works, see the bibl. to Ö.F. Akün's essential article s.v. in *İA*, ix, 194-7.

(CHRISTINE WOODHEAD)

NESH'ET KHŌDJA SÜLEYMĀN, an Ottoman poet. He was born in Edirne in 1148/1735, the son of the poet Aḥmed Rafīʿ Efendi, then in exile; the latter is known as *Muṣāḥib-i Shahriyārī*. With his father, who had regained the sultan's favour by writing a *sharḳī* which met with general approval, he came to Istanbul. He also accompanied his father on a journey to the Ḥidjāz, and the young *Ḥādjdjī*, on his way back, joined the Mewlewī order in Ḳonya. After his father's death, he devoted himself to study, especially Persian, in order to understand the *Methnewī*. In Persian, which he came to love passionately, he attained a high degree of perfection, with the result that he had more pupils than an ordinary school in his house in Mollā Gūrānī, where he taught Persian and expounded the *Methnewī* (*Methnewī-khʷānlīḳ*). He enjoyed great prestige among the people. Later he attached himself to the Naḳshbandī Sheykh Bursawī Emīn Efendi. He held a fief, and therefore took part in 1182/1768 in the Russian campaign. He could use the sword as well as the pen. Nesh'et died in 1222/1807 and was buried outside the Top Ḳapu.

He received the nom-de-plume of Nesh'et from Djūdī. Nesh'et was a moderate poet but an admirable teacher. No-one would say an unkind word about him, and they winked at his smoking the *čibuḳ*, which was otherwise forbidden. He wrote poetry in Turkish and in Persian. Many of his pupils far surpassed him, such as Ghālib Dede [*q.v.*]. He left a *Dīwān*, collected together in 1200/1785 by his pupil Pertew Efendi, which was printed in two parts in Būlāḳ (1252/1836). His *Maḳhlaṣ-nāmes* (about 20 in the *Dīwān*) are distinctive in character; these are poems in which he bestowed epithets upon gifted pupils. In addition, he left writings on the Naḳshbandiyye: *Ṭūfān-i maʿrifet; Tardjamat al-ʿishḳ; Maslak al-anwār wa-manbaʿ al-asrār*. His *Terdjeme-i sharḥ-i dū-ʿbayt-i Mollā Djāmī* was printed at Istanbul in 1263. A biography of him by Pertew Efendi which was continued by Emīn Efendi is said to exist.

Bibliography: Bursalī Meḥmed Ṭāhir, *ʿOthmānlī müʾellifleri*, ii, 461; Muʿallim Nādjī, in *Medjmūʿa*, no. 8, 74-6; idem, *ʿOthmānlī shāʿirleri*, 64-70; *Khazīne-yi funūn*, Istanbul 1312, ii, 230 (*Eslāf*); Thüreyyā, *Sidjill-i ʿothmānī*, iv, 552; Sāmī, *Ḳāmūs al-aʿlām*, vi, 4576; Meḥmed Djelāl, *ʿOthmānlī edebiyyātī nümüneleri*, Istanbul 1312, 263; Flügel, *Die arabischen ... Hss. ... zu Wien*, i, 686; *İA*, art. *Neş'et* (Fevziye Abdullah Tansel). Two of his *ghazel*s are given in Fahir İz, *Eski türk edebiyatında nazım*, Istanbul 1966-7, i, 435-6.

(TH. MENZEL)

NESHRĪ (d. before 926/1520), Ottoman historian.

Neshrī's one, partially-surviving, historical work, the *Djihān-nümā*, marks a pivotal point in both the development and the study of Ottoman historiography. However, very little is known with certainty about its author, aside from his *maḳhlaṣ* Neshrī, which occurs at the end of the history in a *ḳaṣīda* addressed to the reigning sultan Bāyezīd II [*q.v.*]. From scanty and largely unreliable references by later Ottoman writers such as Laṭīfī, ʿĀshīḳ Čelebi, ʿĀlī and Kātib Čelebi [*q.vv.*], it was long thought that his given name was Meḥmed and that he lived mainly in Bursa, for some time as *müderris* at the Sulṭāniyye *medrese*. References in the *Djihān-nümā* implying a personal knowledge of Bursa support the assumption of his residence there, and the style of his history suggests that he was a member of the *ʿulemā'*. Otherwise, there is nothing in the history or in other known contemporary sources to confirm either his name or his profession. A certain Neshrī Ḥüseyn b. Eyne Beg mentioned in a Bursa court register of 884/1479 may or may not be identical with the historian. The only explicitly personal information in the *Djihān-nümā* establishes that Neshrī was present in the Ottoman camp at the time of Meḥemmed II's death in 886/1481, and that his account of the subsequent Janissary riots in Istanbul is based on personal observation. The date of his death is also uncertain, though it is possible that, as stated by Laṭīfī, he lived into the reign of Selīm I (for biographical discussion, see F. Taeschner, *Ǧihānnümā. Die altosmanische Chronik des Mevlānā Meḥemmed Neschrī*, Leipzig, i, 1951, 9-14; M.C. Şehabeddin Tekindağ, *Neşrî*, in *İA*, ix, 214-15; V.L. Ménage, *Neshrī's History of the Ottomans: the sources and development of the text*, London 1964, 1-5).

Neshrī's *Djihān-nümā* was originally conceived as a universal history in six parts, but only the last section is known to be extant. This consists of an introduction, and three *ṭabaḳa*s covering respectively the Oghuz Turks, the Saldjūḳs of Rūm and the Ottomans; it chronicles events down to 890/1485 (Bāyezīd II's conquest of Akkerman), and concludes with a list of the principal viziers and holy men of the Ottoman period, followed by the dedication to Bāyezīd II. The style is a relatively straightforward Ottoman prose. The work was probably completed between 892/1487 and Rabīʿ II 898/February 1493 (Ménage, *Neshrī's History*, 9). Neshrī's sources are not named in the text, but for the Ottoman period appear to have been principally ʿĀshīḳ-pasha-zāde's history, a chronological list, *taḳwīm*, of the mid-15th century, and an anonymous chronicle of the late 15th century (P. Wittek, *Zum Quellenproblem der ältesten osmanischen Chroniken (mit Auszügen aus Nešrī)*, in *MOG*, i [1921-2], 77-150; Ménage, *op. cit.*, 10-19). The *Djihān-nümā*

ÖZTÜRK, Mürsel (2006). "Münâzara-Fars Edebiyatı", *DİA*, 31, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

SARAÇ, M.A. Yekta (2009). *Eski Türk Edebiyatına Giriş*, (Edit. Abdulkadir GÜRER), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

ŞENTÜRK Ahmet Atilla, KARTAL Ahmet, (2005). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

TANYILDIZ, Ahmet, (2005). *Fîrdevsî-i Tavîl Münâzara-i Seyf ü Kalem*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ÜNVER, İsmail, "Fuzûlî'nin İki Mesnevisinde Nizâmî Etkisi" *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, PDF.

YAVUZ, Yusuf Şevki, (2006). "Münâzara", *DİA*, 31, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

YÜCEL, Ayşe, "Türk Edebiyatında Münâzara ve Şenlik'in Münâzaraları", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Dr. Himmet Biray Özel Sayısı*, s.324-335.

D2669

CBÜ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ Manisa Yıl : 2011 Cilt :9 Sayı :2

24 Nisan 2012

PERTEV'İN HOCA NEŞ'ET BİYOGRAFİSİ[1]

Doç. Dr. Ekrem BEKTAŞ
Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ÖZET

Hoca Neş'et, XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIX. yüzyılın ilk çeyreği arasında İstanbul'da yaşamış, devrinin önemli muallim ve şairlerinden biridir. Neş'et, ömrünü insan yetiştirmeye vakfetmiş bir şahsiyetdir. Molla Gürânî'deki konağını bir okul gibi öğrencilerin hizmetine sunan Hocanın etrafında edebî bir muhit oluşmuştur. Bu yazıda, söz konusu edebî muhitin en gözde öğrencisi ve şairi Pertev'in hocası Hoca Neş'et'in hayatı hakkında yazdığı biyografi üzerinde durulacak ve bazı değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Hoca Neş'et, Pertev, biyografi, dibace*

PERTEV'S HOCA NES'ET BIOGRAPHY

ABSTRACT

Hoca Neş'et, lived in Istanbul between the second half of the XVIII. century and the first quarter of the XIX. century, is one of the important teacher and poets in his era. Neş'et is a person who devoted his life to cultivate people. There had been a literary entourage around the Hoca that offered his mansion in Molla Güranî as a school to the students' service. In this paper, the biography of Neş'et Hoca that is written by his student Pertev who was the most popular student in related literaty entourage will be focused on and some evaluations will be made.

Keywords: *Hoca Nes'et, Pertev, biography, preamble*

Hoca Neş'et, XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIX. yüzyılın ilk çeyreği arasında İstanbul'da yaşamış, devrinin önemli bir şairi, muallimi ve şahsiyetidir. (Oğraş: 1991; Genç: 1996; Güzelyüz: 1997; Canım: 1995; Pala: 2007, 159-164) Kaynaklarda "kaht-ı ricâl" yani "yetişmiş devlet adamı kıtlığı" olarak adlandırılan bir dönemde, Hoca Neş'et ömrünü insan yetiştirmeye vakfetmiştir. Dolayısıyla şairliğinden ziyade hocalığı, renkli kişiliği ve öğrencilerine yazdığı mahlas-nâmelerle tanınan Hoca Neş'et'in etrafında bir edebî muhitin oluştuğu bilinmektedir. Bu yazıda, söz konusu edebî muhitin en gözde öğrencisi ve şairi

[1] Bu yazı, 16-18 Ekim 2009 tarihinde Mardin'de düzenlenen "V. Klâsik Türk Edebiyatı (Prof. Dr. Harun Tolasa Hatırasına) Sempozyumu"nda sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

Meslekü'l-envâr ve Menba'ü'l-esrâr Tercümesi Tercümetü'l-Işk

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi
Türkçe Bl.

Demirbaş No:

2177 / 2141

688 / 1642

1618 ~~2277~~

Neş'et Süleyman'ın tercümesi

Yazarı:

el-Nakşibendî Muhammed Murad
bin Halim el-Buhârî
Ö. 1264 h / 1848 mutâdî

Hoca Nesîb

Dîvan (basılmış, Bulak 1252/1836)

Tesbit edilen onun üzerinde yapmam vardır.

İ.Ü. Kütp. TY 42 (bu nüshanın başında şairin hal tercümesi de bulunmaktadır)

" 98, 303, 1587, 2826, 5456, 5752,

İbnül Emin Kütp. nr. 2824

Millet Kütp. Ali Emiri Ef. nr. 447

Süleymaniye Kütp. Hâlet Efendi Kıt nr. 692

Ankara DTCF Kütp. M. Özalp I, nr. 783.

علي رضا قره بلوط, معجم المخطوطات الموجودة في مكتبات استانبول و آناطولي, الجزء الأول, [y.y.,t.y.] İSAM 141806 ,

s.583-584
16 HAZ 2006

Hoca Nedret

1770 – سليمان نشأت بن أحمد رفيع الإستانبولي الأديب الشاعر الكاتب في الديوان العثماني ومصاحب شهرياري المتخلص بنشأت المتوفى باستانبول سنة 1807/1222

(أنظر : ذيل كشف الظنون 534/1 ، 88/2 ؛ محمد طاهر عثمانلي مؤلفلري 461/2 ؛ فهرس سيف الدين أوزأكه 146/1 ، 322/2)

من تصانيفه :

1 –ترجمة وشرح دو بيت ملا جامي من المثنوي (ت)

ناقد باشا رقم 492 ورقة 47 ؛ سليمانيه ترجمان رقم 2/150 ورقة 4-21 ؛ أمانت خزينه سي رقم 1501 ورقة 52 ؛ محمد رشاد رقم 249 ورقة 58 ، 1211 هـ دار المثنوي رقم 2/456 ورقة 49-86 ؛ حاجي محمود رقم 3233 ورقة 56 ؛ فاتح رقم 3717 ؛ طبع في إستانبول 1263 ؛

2 – ترجمة الفرج بعد الشدة (ت)

فاتح رقم 3718 صفحة 405 ، رقم 3719 ، 972 هـ؛ جامعة إستانبول رقم 284 ؛

3 – ترجمة مسلك الأنوار ومنبع الأسرار لمحمد النقشبندي – في التصوف (ت)

جامعة إستانبول 688 ، 1618 ، 1641 ، 1642 ، 2177 ؛ عثمان أركين رقم 438 ورقة 61 ، 1256 هـ رقم 869 ورقة 62 ؛ بلديه يكي باغشلر 569 ورقة 60 ؛ حاجي محمود 2473 ، 2483 ؛ قسطموني رقم 1626 ؛

4 – ترجمة مقالات حريري – في الأدب (ت)

فاتح رقم 3719 ، 3719 مكرر ؛

5 – شرح بيت من أبيات نشأت سليمان (ت)

حفيد أفندي رقم 1/302 ورقة 4 ؛

6 – طوفان معرفت–في الأدب والنوادر (منظوم) (ف)

سليميه رقم 272 ؛ دار المثنوي رقم 456 ؛ حالت أفندي ملحق رقم 108 ؛ سليميه (برتو باشا) رقم 272 ؛ حفيد أفندي رقم 318 ؛ أسعد أفندي رقم 2836 ؛ حالت أفندي رقم ملحق رقم 108 ؛ خزينه رقم 833 ورقة 50 ؛ جامعة إستانبول رقم 844 ، 981 ؛ حاجي محمود رقم 2/2024 ، 3654 ؛